

יהודה דשמואל היא, דתנן: שומרת יבם שקדש אחיו את אחותה, משום רבי יהודה בן בתירא אמרו: אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך מעשה. ואמר שמואל: הלכה כרבי יהודה בן בתירא... אמר רב יהודה אמר שמואל: שומרת יבם שמתה אסור באמה. אלמא קסבר יש זיקה". נמצא, לפי שמואל "אחר מיתת הבעל נזקקה אשתו לאחיו, וזו היא שנקראת שומרת יבם, ומחמת אותה הזיקה חשובה כארוסתו ליאסר בקרובותיה" (אמה, בתה, ואחותה), כלשון הטור אבן העזר (סימן קנט). וזיקה זאת של שומרת יבם היא מדרבנן.

בטיבה של החליצה חולקים האמוראים בתלמוד הירושלמי (יבמות פ"ג ה"א; מהדורת ווילנא דף יח ע"א): "רב אומר: חליצה קניין; שמואל אומר: חליצה פטור. רבי זעירא אומר: חליצה קניין; רבי הילא אומר: חליצה פטור. מילייהון דרבנן אמרין: חליצה פטור. שמעון בר בא בעא קומי ר' יוחנן: מה בין חולץ מה בין מגרש? אמר ליה: את סבור חליצה קניין? אינה אלא פטור. ... לוי אמר: זיקה קניין...". ולא נתבאר בבירור מהו קניין ומהו פטור בחליצה (עיין ערוך השולחן, אבן העזר קע סעיף יב). ושמא יש לפרש מחלוקת זו בחליצה על פי חליצת המנעל בין בועז והגואל (רות ד, ז): "וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו וזאת התעודה בישראל. ויאמר הגואל לבועז קנה לך וישלוף נעלו". ובעשיית הקניין, הוא קניין הסודר (החליפין), חולקים רב ולוי הנזכרים למעלה (בבא מציעא מז ע"א): "רב אמר: בכליו של קונה... ולוי אמר: בכליו של מקנה", כלומר, לפי רב, בועז הקונה נתן לגואל, והגואל שלף נעלו של בועז. ולפי לוי, הגואל נתן לבועז, ובועז שלף נעלו של הגואל. ואם חליצת המנעל היא שליפת המנעל שבספר רות (כמו שגם הרשב"ם מפרש בדברים כה, ט), והיא עשיית הקניין, הרי שהיבמה חולצת את מנעלו של היבם, ולפי רב הרי המקנה שולף את מנעלו של הקונה ונוטלו ממנו. נמצא לפי רב, שהחליצה היא קניין שבו היבם קונה מן היבמה (ועיין גליוני הש"ס לר' יוסף ענגיל, יבמות קג ע"ב ד"ה אין). ומה קונה היבם בנעלו? החיוב המוטל עליו לייבם את שומרת היבם, ומשעת

חליצת המנעל אינו חייב בייבום. ומשום שיש כאן מעשה קניין צריכים את כוונת היבמה לחליצה, ואין די בכוונת היבם בלבד כמו בגט, אלא כמו בקידושין, שבהם משתנה מעמד האיסורים של האשה על ידי קניין האיסור, ובחליצה משתנה מעמד היבם. ואילו מי שסבור שהחליצה אינה קניין אלא פטור, יש לפרש שמעשה חליצת המנעל אינו מעשה קניין כשליפת המנעל של בועז, אלא מעשה אבלות כמו שמפרש ר' בחיי למקרא בדברים כה, ט, או מעשה של צער, או מעשה של ביזיון, וכיוצא באלה. וחובו של היבם לייבם את היבמה פוקע בכוונה ובגמירת דעת שנעשית על ידי דיבור בלבד, ככל מחילה וויתור שאדם מוחל לחברו שנעשה בדיבורו של המוחל בלבד. כגון בדיני ממונות, ההפקר והיאוש וההקנאה של דבר (מעשה הקניין עושה הקונה בלבד שמכניס בו את הדבר לרשותו לאחר שהמקנה הסיר את רשותו בדיבור בלבד), וכן המחילה על חוב. נמצא, שאין החליצה כגט, שכן הגט אינו פטור שנעשה בדיבור בלבד, אלא נעשה בשטר ובו מסיר הבעל את קניין האיסור והמעמד של האשה האסורה על כל אדם, בלי רצונה וכוונתה של האשה.

או שמא יש לפרש, שלדעת רב אין זיקה, ולפיכך האיסורים בקרובות היבמה חלים רק לאחר החליצה (יבמות מ ע"ב). ואם כן החליצה היא קניין, לפי שמעשה החליצה מטיל קניין איסור על היבם, כמו שהמקדש מטיל בקניין הקידושין איסור על האשה, שאסורה על כל אדם בקידושין אלה, כמו שנתבאר למעלה בפרק הראשון. ואילו מי שסבור שיש זיקה, והיבם אסור בקרובות היבמה, והרי גם קודם החליצה היבם אסור בקרובות היבמה כמו לאחר החליצה, ואין החליצה קניין. נמצא שהחליצה היא פטור מן החובה של היבם לייבם את היבמה. החליצה נעשית לפני הדיינים (משנה יבמות ראש פרק יב), ודין זה וכן דיוקי דיני חליצת המנעל לא באו אלא כדי ליתן פרסום ופומבי לדבר, שמעתה ואילך אין אשה זו שייכת לבית האב של בעלה, והכול יודעים שמעתה אינה ממשפחה זו.